

Intervju med Fernanda Sparre Smith, 14.01.1998 i Oslo

Intervjuere: Tone Westad og Ragni Kolle

- 00:00:00 Fernanda Sparre Smith (heretter Fernanda) forteller først om starten av Ny Norsk Ballett og arbeidet rundt Gerd Kjølaas (heretter Gerd) – i et lite, men viktig miljø som grodde og blomstret opp da krigen var over og de kunne åpent tre frem. Fernanda kom fra Bergen og kjente ikke Gerd Kjølaas, men begynte i hennes «utdanningsklasse» fra 1941-42, halvannet år som ble utvidet til to år. Det var første gang det ble startet profesjonell utdanning i Norge – et eksperiment Gerd startet som var veldig vågalt. De var åtte - ti elever hjemme hos Gerd i Uranienborg terrasse. Pianist var den kjente Amund Raknerud, og fagene var: Barneplastikk, mosjonsgymnastikk, praksis, danseteknikk (klassisk og moderne) romlære – teoretisk og praktisk (fra kurs hos Laban i Dartington), uttrykkslære (også fra Laban, hans lære om bevegelseskvalitetene: «efforts»), teaterdans, improvisasjon, komposisjon, solodans, gruppedans, anatomi, rytmikk og mange forelesninger, mao. en vid utdanning, morsom og spennende. De hadde også klassisk trening, men danset det som den gang ble kalt fridans.
- 00:03:30 Gerd startet arbeidet med en ballett basert på Hans E. Kincks novelle *Mot Ballade*. Pianist Tore Sinding skrev musikken. De øvde på Det Nye Teater i foajeen – barbent på betonggulvet i ca. et år. Etter krigen, høsten -45, åpnet Det Norske Teater med Hegels *Antigone*, og de var med. Samme høst var det urpremiere på *Mot Ballade*. Gerd farget og klippet laken til kostymene (egne laken og skjorter ble tatt med). De var ca. 20 - 22 dansere inkl. en del amatør elever fra skolen (bl.a. Rigmor Lae, gift med Ulf Aas).
- 00:06:11 Tilbake til skolen: Andre pedagoger var Signe Hofgaard (sensor), Gerd Fimland (senere Bugge, med utdanning fra Palucca i Dresden), Astrid Lied (senere Sigernes) underviste i norsk folkedans, som var helt nytt. En tidligere elev av Gerd fra Trondheim, Eva Amble (senere Tostrup) hadde anatomi.
- 00:07:50 Lenger tilbake, til egen utdanning som barn: I Bergen fra hun var 9 år gikk hun på skolen til danske Ellen Hein, som var påvirket av tysk ekspresjonisme, Wigman og fridans. Det var en litt mager bakgrunn, men fint med store oppvisninger, og Fernanda opplevde sin første kjærlighet til dans.

- 00:08:55 Fem år senere døde faren, og familien flyttet til Oslo, der Fernanda meldte seg inn i Inga Jacobi-skolen. Dette var i 36-37, og Jacobi var svært syk. Skolen ble overtatt av Solveig Furseth, og Fernanda gikk der i ett år, før pengene tok slutt. Hun ble invitert på kake til Furseth, så det som det var og fikk vite at hun likevel kunne fortsette.
Hun var 18 år, hadde artium og forberedende og danset ved siden av da broren fant annonse om Gerd Kjølås' skole, og Fernanda var syk etter å begynne, for det stod at det skulle være en profesjonell utdanning.
- 00:10:58 Fernanda møtte Gerd og fikk vite at kurset varte seks uker og kostet 60 kr. Det ble familieråd hos Fernanda, og 60 kr. ble skrapet sammen. På skolen gikk bl.a. Guri Ludt (heretter Guri), Pytt Meyer-Bruun (senere Gerda Geddes), Rigmor Lange og Linn Brodtkorb.
De trente om sommeren utendørs på Bygdøyenes, og skuespillerne Liv Strømsted og Knut Thomassen var også med. Gerd underviste i tillegg egne partier for skuespillere, og Fernanda underviste en periode på Studioteatret.
- 00:14:17 Undervisningen i klassisk var hos Rita Tori i Staffeldsgate, og de ble påmeldt av Gerd. Fridanserne ble ikke godt akseptert, men når Gerd meldte inn åtte fridansere to ganger i uken, var det akseptert, og de ble godt ivaretatt. De hadde ikke særlig bakgrunn, Fernandas bakgrunn fra Jacobi bygget på Dalcroze, musikk og bevegelse.
Henny og Alice Mürer gikk hos Tori, men de var yngre.
Senere gikk mange hos Tori i årevis, bl.a. Edith Roger (heretter Edith), og etter hvert begynte man å snakke sammen, og aksepten ble større mellom de klassiske danserne og fridanserne.
- 00:17:30 Økonomi: Alle fire søsken valgte kunst, til tross for elendig økonomi, men alle trodde sterkt på Gud og at han hadde en plan og mening med livet. Familiens bakgrunn var også intellektuell, far var sjefsbibliotekar og musiker. Valdemar (eldst) ble musiker, Victor ble billedkunstner og søsteren ble malerinne. Det materielle var ikke viktig, det viktigste var å få utdanne seg i kunstretningen der man hadde evner og var glad i. Fernanda forteller mer om familien.
- 00:21:38 Etter kurset fikk Gerd blod på tann og bestemte å starte utdanningsklassen i fridans. Guri og Fernanda begynte og tok opprinnelig eksamen 15. desember -42, men fortsatte påfølgende vår. Høsten -43 startet neste kull med bl.a. Edith, Greta Størseth, Marit Frogner og Molle Haugom.

- 00:23:27 Da startet Fernanda og Guri en gruppe i Bogstadveien 20 med Signe Hofgård (heretter Signe) og Gerd Fimland som lærere og koreografer. De hadde tid og gikk i dybden og konsentrerte seg bl.a. et helt semester bare med glidende bevegelser (Ty: gleiten). Signe utnyttet denne kvaliteten og laget en ballett over fiskene, de «var fisker» et halvt års tid. Hun koreograferte «på oss» og brukte tid.
- 00:26:37 Ut av dette lagde de en forestilling i Centralteatret. Dette var under «Isfronten», da ingenting skulle vises pga. tyskerne. De hadde fremdeles ingen kostymer, men Guri hadde et stort, norsk flagg, og de skapte åpningsnummeret *Hyldingsmars* til musikk av Svendsen. Flagget var akkurat stort nok til kitler i rødt/blått kantet med hvitt. Lukkede forestillinger, tre fulle hus og ingen annonser (1944). Signe hadde en solo: *Maternell* og hennes *Lystige intermezzo* med Monique Flood. Signe skapte *Heksedansen* til avslutning med musikk fra *Bilder fra en utstilling* av Mussorgski. Guri hadde to soli: *Tarantella* og *Furioso* (mus. Finn Ludt). Gerd Fimland hadde også to soli: *Cordoba* og en vals og F hadde to soli til musikk (intermezzo) av Brahms.
- 00:32:02 Skifte av lydbånd
- 00:32:08 «Endelig kom freden!» 7. mai 1945. Høsten -45 ble Sofokles' *Antigone* åpningsforestilling på Det Norske Teatret. Gerd koreograferte en dans + noen krigere (Hans Kjølås og Jan Pande Rolvsen), mens dansen for fire av dem, gudinner, var mot slutten. Dette var den første av mange oppgaver Gerd koreograferte i teaterforestillinger. Den gang hadde teatrene råd til å engasjere profesjonelle dansere. Samme høst kom *Mot Ballade*, det første norske ballettverk noensinne. I -45 danset G selv første scene, sagnjenta og Gyda. Senere, med Ny Norsk Ballett (heretter NNB) danset Fernanda sagnjenta og også Edith. I januar -46 på Det Norske Teatret, *Blodbryllupet* av Lorca, danset bl.a. Barthold Halle, Jan Pande Rolvsen, Hans Kjølås, Erik Fjellstad, Marit Frogner, Ingrid Olsen, Edith og Fernanda.
- 00:37:30 7. mai -46 debuterte Guri, Liv Brodcorp og Fernanda på Det Nye Teater med egen koreografi i *Danseaften*. De slo seg sammen og improviserte kostymer. Fullt hus. Fikk markert seg offentlig. Ivo Cramér (heretter Ivo) kom til Norge og lagde sluttnummeret, alt øvrig var eget. Soli og grupper. Klassisk musikk gjennomgående. Finn Ludt og Valdemar spilte. 14 numre. God kritikk, og godt dekket i media.

- 00:41:10 Sommerrevy, Jens Book-Jenssen med profesjonelle dansere, Ivo som koreograf. Fernanda var vikar. Derneft dro hun et år til England, til skolen Laban startet med Lisa Ullman i Manchester, Art of Movement Studio. Broren Victor hadde hatt utstilling, ble kjøpt av Stenersen, og spanderte 2000 til skolepenger i ett år. Fernanda forteller mer om hvordan søsknene hjalp hverandre.
- 00:43:38 Hun bodde i Old Trafford, midt i fabrikkstrøket, og de første tre månedene måtte hun lære å snakke engelsk i og med at undervisningen i norsk skole var for dårlig (bare lesing og gjenfortelling). Parallelt gikk hun på heldagsskolen hos Laban. Ingen klassisk trening, bare «modern dance» og Labans metoder med vekt på teori, eksperimentering og bevegelseskvalitet. Laban var 70 år den gang, og Fernanda er den eneste norske som opplevde ham som lærer. Svært verdifullt for undervisning av skuespillere og koreografi, det var egne klasser i koreografi/romlære og mye improvisasjon.
- 00:47:25 En forestilling utarbeidet ved Laban deltok i en internasjonal konkurranse i København: International choreographic competition i -47. Denne forestillingen var banebrytende, de improviserte, brukte stemmen og laget sine egne lyder til dansen. Dette var den første koreografikonkurransen etter krigen, mange kom fra Øst-Europa, og det var et dystert program. De kom rett fra krigen, og det var mye død og mørke. Birgit Cullberg og Ivo deltok og viste de eneste lyse verkene. Cullbergs var bygget på *De tre musketerer*, og Ivo hadde *Bibelske bilder*. Han vant 2. pris, en øst-europeer vant 1. pris. Ivos ble gjenopptatt senere i Den norske Opera, men Fernanda forteller at danserne ikke klarte å uttrykke det Ivo hadde skapt, de hadde flott teknikk, men ikke Ivos «ånd», som de klarte å gjenskape i NNB.
- 00:51:26 Dette var i -47, og Fernanda kom hjem. Da var Norsk ballett- og fridansforbund dannet. Gerd hadde noen koreografier på Det Norske Teater, og så kom *Peer Gynt* i 1948 med Hans Jacob Nilsen som ny sjef, en realistisk rotnorsk versjon – på nynorsk (!) med ny musikk av Sæverud, som selv dirigerte. Gerd koreograferte, Edith og Fernanda var de eneste profesjonelle dansere sammen med elever fra teaterskolen, som troll, i ørkenen på Hegstadtnet med mer. Turné til de norske troppene i Tyskland og til Nederland.
- 00:55:00 7. mai 1948 kom urpremierer til NNB. Danserne hadde helårsengasjement og et miljø, og de øvde sammen – mest klassisk – i tennishallen på Bygdøy og overlevde ved jobbing på Studioteatret, Det Norske Teater og Oslo Nye, og allerede denne

sommeren hadde de sin første sesong på Folkemuseet, godt hjulpet av direktør Kjellberg. De «levde på rent overmot» hadde noe å gi. Folk var ikke vant til dans, og det var fremdeles ikke TV. Gerd lagde *Veslefrikk med fela* denne sommeren, med folketoner satt sammen for piano og mye folkedans. Guri var Veslefrikk. Dette ble begynnelsen på en av grunnsteinene i NNB. (Hun nevner en gjenopptagelse med Andansekompaniet langt senere.)

- 01:01:05 Særpreg for NNB: Det norske innslaget, og dessuten fikk balletten et verdifullt tilslag fra frilanserne, som var utilstrekkelige teknisk, men som tilførte noe som har med kunstens innerste å gjøre. Drøfting/drodling rundt dette, om den moderne dansen de siste 10-20 år: «Hva vil du fortelle meg, hva vil du gi meg?». Videre drøfting om NNBs repertoar var fortellende /lettfattelig/ lettvint/livsbejaende (kontra de øst-europeiske koreografiene). Verk som nevnes: *Maternelle*, *Den evige sangen*, *Tudor garden*, *Vals triste* og *Romeo og Julie*.
- 01:05:55 Louise Browne (heretter Louise) kom inn og bidro med verdifull klassisk trening, enkle, men morsomme koreografier og påvirket danserne i retning av mer bevissthet på utseendet. De var barfotdansere med spenne i håret, som trente i enkel kittel, men etter hvert tok flere permanent, brukte hatt og fikk bedre treningstøy (særlig etter englandsturnéene). Dessuten ble Louise betatt av Gerd, og dette var gjensidig. Begge så noe de trengte (etter hvert tok GK alle RAD-gradene). Dette gavnet danserne. Da Henny Mürer kom, som bare hadde danset klassisk, måtte hun lære moderne og fridans, Edith fikk etter hvert store klassiske roller – talentene ble utnyttet.
- 01:10:57 Nytt bånd Brå inngang i intervjuet til en utstilling på teatermuseet og historisk materiale. Fernanda nevner gaven hun ga museet etter hun nedla skolen i -85 og det hun fremdeles har, scrap books og bilder fra ca. -40.
- 01:13:20 Neste år kom *Mot Ballade*, en veldig god forestilling, og de fikk etter hvert menn i NNB, Art Versteegen og Aloisius Valente. Louise lagde *Henrik VIII*, som gjorde stor lykke, der Fernanda var Katarina av Aragon, Henny Mürer var Anne Boleyn. Marit Frogner var Jane, og dessuten danset Elsa Ramberg, Liv Gilford og Bjørg Frekhaug. En stor tid. Deretter ble det turneer med Riksteatret påskyndet av sjefen von der Lippe. Kummerlige reise- og arbeidsforhold til ymse teaterlokaler og bønder og landsens folk i salen, men moro. Samme program som på folkemuseet. Stor suksess.

- 01:18:35 Turné til England, til Doncaster én uke, eget fly frem og tilbake. Et gjennombrudd. Ordnet gjennom Louise Brown – til sammen tre Englandsturneer. I London var de på Hammersmith med *Mot Ballade*, *Henrik VIII* og *Veslefrikk*. Siste gang ble noen igjen for å trene. Fernanda ble i seks uker og trente hos Sigurd Leder og sammen med Henny hos Madame de Vos.
- 01:19:55 Hjemme viste det seg slitasje hos danserne. De var 18, og flere ønsket permisjon og å studere. Høsten -51 søkte Fernanda og dro til New York med skuespilleren Elisabeth Bang. Samtidig søkte Bergljot Clausen permisjon og én til, og noe etter reiste Louise. Dette ble en overgang for NNB, og Gerd slo seg sammen med Rita Tori.
- 01:22:00 «Skjebnen ville det slik at jeg traff Moralsk opprustning i Amerika.» Fernanda kjente delvis til bevegelsen pga. oppveksten, og dette ble en stor utfordring. Bevegelsen var en internasjonal gruppe av skuespillere og kunstnere som ga forestillinger og revyer for å bringe sine ideer videre, og ønsket var å leve for noe utenfor seg selv og skape en bedre verden. Fernanda «kjempet mange kamper», men ønsket å tjene Gud på en ny måte og reiste med gruppen. Hun skrev hjem til Gerd og Ivo om at hun ikke kom tilbake.
Hun reiste med gruppen i 10 år, inkludert et år på sykehus. Ble syk i India – en mikrobe eller et virus i ryggen, kanskje tuberkulose – og hun måtte ligge flatt. Dette skjedde da hun danset i en revy hun selv hadde koreografert, Oklahoma-aktig, som passet for analfabeter. Etter en måned i India ble hun flyttet til Ullevål. Dette var et hardt slag, med mye uvisshet om diagnose og prognose, men hun aksepterte situasjonen. Etter ett år fikk hun imidlertid beskjed om at hun kunne begynne opptrening, og hun kom seg etter hvert pga. danserdisiplinen. Hun dro ut igjen i noen år, før hun kom hjem for godt i -62.
- 01:27:10 Begynte å trene mer alvorlig. Mens Fernanda var i utlandet, hadde Graham-teknikken kommet. Fernanda dro på kurs til Stockholm og fikk etter hvert Gerd Bugge (Fimland) til å dra, og Bugge kom hjem og startet undervisning på Sørbyhaugen hos Jorunn Kirkenær. Fernanda bodde hjemme, for årene med Moralsk opprustning var ubetalte (forteller mer om dette), og hun startet skolen sin i -64 pga. økonomi. Startet med to nieser og deres fire venninner. La den ned etter 20 år, da var elevantallet 350. Skolens flotte lokaler (Hartmanns pensjonat) skulle overtas av andre. Forteller mer om innføring av Graham i Norge og Gerd Bugges betydning. Om egen interesse og kurs hver sommer, vanligvis i Köln. Behovet for

fornyelse. Hun underviste i Graham, klassisk og barneballett. Forteller utdypende om behovet for egen pedagogikk for barn.

01:35:00

Hun hadde fremdeles oppgaver og roller på teatrene. Var med i Tomashevskys pantomimeforestilling på Det Norske Teatret, der *Brand* var 1. og *Peer Gynt* var 2. akt. Ola B. Johannessen hadde hovedrollene i begge, Fernanda var Brands strenge mor og mor Åse, Guri var Agnes og Solveig, Mette Marit Sem var Gerd og den Grønnkledde og Nils Ole Oftebro hadde sine to første roller, bl.a. som smeden i *Peer Gynt*. Alle trente pantomime sammen, det var en ny uttrykksform for alle. Deretter fikk Fernanda roller på National, i *Mordet på Marat*, iscenesatt av Arild Brinchmann med koreografi av Edith, og i *Elektra*. Dette var hennes siste oppgaver på teatrene, og hun var 50 år, men hun var i full sving på sin egen skole. Skolens avslutning på Trekanten i Asker er hun svært fornøyd med.

Forteller mer om undervisning for barn, om det verdifulle i å bringe barna inn i en verden av god musikk, sans for teater, kunst, estetikk og god smak. Forteller om musikk hun benyttet, bl.a. Bach, Mozart, Sjostakovitch og Prokofjef. Kort sveip innom dans i kirken.

01:47:52

I -69 ba redaktør Egeland Fernanda om å skrive anmeldelser i Morgenbladet. Hun skrev ikke «lett», men det var morsomt. Forsøkte å skrive så det fikk betydning også for skaperne av verkene, skrive begrunnet. Fikk alltid god plass, det var bilder og det ble satt pris på. Hun skrev ofte og hadde opp til 20 anmeldelser på et år. Følte selv det var stort behov for dette, hun fikk yte og oppdra publikum. Terminologien var bare rot den gang, men hun benyttet konsekvent begrepene moderne dans og klassisk ballett og moderne ballett bare om Balanchine. Liker også uttrykket samtidsdans. Hun fulgte flere kompanier lenge, nevner Høvik Ballett, Collage, Dans Design og gjestespill som Cramer og Cullberg. Skrev til -82, da Morgenbladet gikk konkurs. Skrivningen ble etter hvert lettere, men hun stilte høye krav til seg selv. Samtidig fikk hun anledning til å se og lese mye, følte hun kjempet for dansen. Det var et lite, men dedikert publikum. Nevner andre kritikere, som Fredrik Rütter, Lisi Carén, Pierstorff og Eva Krøvel og det morsomme ved at i en ganske lang periode var alle som skrev «Jacobinere» (fra Inga Jacobis skole). Det var bl.a. Mosse Haga, Wenche Hambro (Dagbladet), Eva Krøvel og Borghild Krøvel.

02:10:00

Det var en fare i at man kunne bli «for snill». Ting kan være dårlige, og da må man forsøke å plukke det som er positivt om det er noe, og om det dårlige må man vurdere hvorfor – hva manglet.

Særlig hvis man kjente kunstnerne og visste om dårlig økonomi og utfordringer, var dette vanskelig.

02:02:30

Om Ivo Cramers betydning for NNB:

Etter krigen kom Cullberg og Ivo til Norge, Ivo med *Flickan som trampade på brødet*, festlig. Cullberg ga kurs i Bilhuset på Frogner, der Victor Normann hadde klasser under krigen (senere Eva Haalke). Så ga Ivo kurs og ble engasjert av NNB. Første verk kan ha vært *Bibelske bilder*. Koreografi som «manna fra himmelen». Inspirerende og de ble glade i ham. Stor trinnrikdom, og fantasi, også i kostymer.

Bibelske bilder hadde musikk av Händel og Gluck, og det var et privilegium å få være med. Edith danset Maria med Kvarsebo (første gang), som Ivo hadde med. Forestillingen var også på turné. Ivos bakgrunn var fra Cullberg, og via henne også Laban og Jooss. Antagelig ikke noe klassisk. Trinnrikdommen og tematikk var personlig og knyttet til hans temperament.

Samtidig måtte han leve og skaffe penger, for hadde sitt eget kompani i Sverige som krevde sitt. Satte opp revyer over hele Norge, bl.a. med Book-Jensen, og «kastet bort tid og krefter» iflg. mange. Men han var god på det også.

Ivo jobbet likevel i flere år i NNB, også som danser og i turnéer.

02:09:08

Om opplevelser av stor betydning nevner Fernanda Graham fordi fridansen ikke hadde noen egen teknikk. Signe Hofgaard hadde sin, Palucca sin, Wigman sin og Cullberg, Ivo og Gerd så til de grader sine egne. Martha Graham var et geni, som i tillegg til å skape koreografier også skapte en teknikk, som bygger opp dansere nesten like flott som den klassiske teknikken, som har brukt 300 år på å perfektionere seg. Nevner også de veldig gode pedagogene, for her var Graham streng. Fernanda hadde selv førstedanserne Yuriko og Mary Hinkson som pedagoger flere somre i Köln og skrev ned trinn og øvelser som hun selv brukte i undervisningen. Nevner deretter senere teknikker, som Cunningham og Limon, og at flere tar herfra og derfra og kan ha et grunnlag som bygger på ti forskjellige teknikker.

Nevner også en solo med danseren Harald Kreutzberg i *De Profundis* på Nationalteatret etter krigen og Marcel Marceau, som hun så i Sveits.

Hun avslutter med å fremheve den store betydningen av det lille frøet som startet utviklingen av norsk dans under krigen gjennom Gerd og utviklingen frem til nå. Har vi ikke 100 dansere og tre høyskoler – i et land uten tradisjoner?

Til unge dansere: «Dere har valgt et herlig yrke, og det er vel verd å satse på det». Videre om dansens store betydning og det privilegium det er å jobbe med det.

02:16:30

Intervjuet avsluttes.